

In memoriam

Jean-Luc Nancy

(Caudéran, 1940. – Strasbourg, 2021.)

Jean-Luc Nancy, francuski filozof i jedan od najutjecajnijih suvremenih mislitelja, umro je 23. kolovoza 2021. u 81. godini života.

Diplomirao je filozofiju 1962. godine na Sveučilištu u Parizu (Sorbona), a akademsku karijeru započeo je kao asistent na Institutu za filozofiju Sveučilišta humanističkih znanosti u Strasbourgu (također: Sveučilište Marca Blocha).

Doktorirao je 1973. godine (pod mentorstvom Paula Ricœura), a titulu *doctor d'etat* (francuska verzija habilitacije) stekao je 1987. obranivši disertaciju, i to pred komisijom čiji su članovi, među ostalima bili Jacques Derrida i Jean-François Lyotard. Najveći dio svog života proveo je u Strasbourgu gdje je, sve do umirovljenja 2002., predavao na Sveučilištu Marca Blocha. Međunarodnu je afirmaciju stekao svojim idejama o zajednici, singularnom pluralnom karakteru egzistencije i vrlo specifičnom promišljanju koncepta tijela i političkog.

Dio njegove karijere obilježava suradnja sa sveučilišnim kolegom Philippeom Lacoue-Labartheom, s kojim je napisao nekoliko značajnih knjiga, poput *Le Myth nazi*, *Le Titre de la lettre*, *L'Absolu littéraire*. S njim je također pokrenuo Centar za filozofsko istraživanje političkog, instituciju koja je okupljala značajne mislioce tog doba poput Claudea Leforta i Jean-François Lyotarda. Za filozofe koji su surađivali u Centru pojam političkog bio je ne samo predmet filozofskog promišljanja nego je, po uzoru na Heideggerovu razliku između filozofije i mišljenja, predstavljao dovođenje u pitanje aktualne politike.

Internacionalno priznanje stječe knjigom *La communauté désœuvrée* (*Razdjelovljena zajednica*), u kojoj je sažeo svoje ideje o konačnosti i pluralnosti egzistencije. Knjiga je nastala kao produkt polemike s Mauriceom Blanchotom, i to oko toga treba li zajednicu promatrati kao etičku ili ontološku. Dok je Blanchot kao imperativ za zajednicu postavio to da ona treba biti neobjavljiva (javno neiskaziva) i time izvan etničkog ili nacionalnog određenja, Nancy je tvrdio da se ona ne može svesti na unificiranu skupinu ljudi jer je u njenoj osnovi mnoštvo koje sprečava svaki oblik pretvaranja zajednice u homogeniziranu grupaciju. Ta polemika, koja se svodila na Blanchotovo inzistiranje na nemogućnosti prevladavanja odnosa istog i Drugog te Nancyjevo inzistiranje na tome da se singularno pluralno ne može unificirati, izazvala je veliki utjecaj na formiranje postmodernog diskursa o zajednici. U tim stajalištima

zajednica više nije bila preteča društva, niti neki zaboravljeni oblik zajedničkog života, nego osnovno obilježje života. Pojam zajednice nije samo društveni pojam, nego osnovno obilježje egzistencije kao stalne smjene smisla. Zajednica je kod Nancyja pokazatelj da u samom čovjeku kao mnoštvenom biću, upravo zbog pluraliteta, postoji otpor prema unifikaciji ili totalitarizmu. U tom smislu, zajednica nije imperativ, niti politički zadatak, nego činjenica egzistencije.

Pored zajednice, Nancy uvodi još jedan autentičan pojam – *singularni pluralni bitak*. Taj pojam, kao i pojam *razdjelovljene zajednice*, predstavlja jedno od obilježja egzistencije, a označava da je smisao mnoštven, konačan i da se stalno smjenjuje. Treba napomenuti da Nancy smisao definira kao nešto osjetilno, tjelesno i prolazno, što se ne može fiksirati, niti predočiti.

Jedno od njegovih najznačajnijih djela, koje je izazvalo mnogo oštrih reakcija, a koje predstavlja prirodni nastavak njegove teorije o zajednici i singularnom pluralnom bitku, bilo je djelo *Corpus*, u kojem svoju misao o mnoštvu fokusira na pojam tijela. Tjelesnost je najočigledniji primjer mnoštvenosti života i svijeta u kojem živimo. Tijelo je perceptivno, promjenjivo, pokretno, prolazno i, naposljetku, konačno te tako predstavlja najočigledniji primjer nestalnosti egzistencije. Kao stalna smjena smisla koja se ne može fiksirati u konzistentan i čvrst entitet, ono je otpor svakom obliku homogenizacije i unifikacije. Stoga, za njega, tijelo nije organska cjelina, nego je *partes extra partes* (kao kod Gillesa Deleuzea) ili skup dijelova koji nisu međusobno povezani ili dijelova izvan dijelova. Upravo ta, recimo to tako, »raštimana cjelina« čini suštinu našeg postojanja jer egzistencija nije programirana, niti njome upravlja neki viši princip kojem se podređuju ostali dijelovi. Pišemo, radimo, jedemo, dolazimo u kontakt i izloženi smo svijetu putem tijela, ono nas čini dijelom, ali i samom razdjelovljenom zajednicom. Jedno od osnovnih obilježja tjelesnosti jest tehnika kao način osjetilnog i materijalnog kontakta sa svijetom. Za razliku od Heideggera, koji je spram tehnike imao kritičan stav, jer nas ona postavlja u relaciju subjekt – objekt, Nancy smatra da je ona značajan dio našeg tjelesnog ustrojstva. Tehnika nije puko zadiranje u prirodu, niti neki priručni instrument, nego način raskrivanja svijeta. Teoriju o tjelesnosti i mnoštvenosti egzistencije Nancy prikazuje na vlastitom primjeru u knjižici *L'Intrus (Uljez)*, u kojoj opisuje svoje iskustvo s transplantacijom srca. Srce koje je Nancyju presađeno postaje dio njegova tijela, nešto prema čemu je njegovo vlastito tijelo trebalo oslabiti otpor ili imunitet te, da bi preživjelo, primiti ga u svoj prostor.

Kao što tvrdi u djelu *L'Expérience de la liberté (Iskustvo slobode)*, sloboda nije neki cilj, niti svrha našeg postojanja, nego uvijek i svagda aktualno iskustvo našeg postojanja. Sloboda je naprosto smjena smisla, naš fluidni život od rođenja k smrti, u kojem živimo ovaj tu, pojavni život bez metafizičke ili bilo kakve druge utemeljenosti. Kada je riječ o religiji, nekoliko je svojih djela posvetio problematici dekonstrukcije kršćanskih ideja. Dok u djelu *Noli me tangere* piše kako je kršćanstvo promotor koncepta tijela, odnosno uzdignuća tjelesnosti, u djelu *Le Declosión* uviđa kako je kršćanstvo eshatološkom teorijom predvidjelo ne samo kraj svijeta nego i svoj završetak. U duhu suvremenih post-fenomenoloških filozofa, odbacuje shvaćanje umjetnosti kao oponašanja svijeta, a prihvaća njezinu stvaralačku dimenziju. Njezin antimimetički karakter označava da umjetnost ne reprezentira, nego stvara, dotiče i otvara smisao.

Svoje viđenje filmske umjetnosti opisao je u knjizi *L'Évidence du film: Abbas Kiarostami (Očiglednost filma: Abbas Kiarostami)*, na primjeru djela iranskog redatelja Abbasa Kiarostamija, gdje je uočio blizinu i zahvaćenost gledatelja u prostoru filmske slike ili usklađenost gledateljeva s redateljevim pogledom. U skladu s njegovim antimitetičkim stajalištima, filmska slika nije imitacija stvarnosti, nego ono što zahvaća naš pogled.

Filozofska scena bivše Jugoslavije bila mu je izrazito naklonjena te je većina njegovih važnijih djela (*Razdjelovljena zajednica, O singularnom pluralnom bitku, Muze, Iskustvo slobode, Stvaranje svijeta ili mondijalizacija, Očiglednost filma, Nacistički mit, Dekonstrukcija kršćanstva, Uljez*) prevedena na bosanski, srpski i hrvatski jezik, a i nemali broj radova na ovim prostorima posvećen je njegovoj filozofskoj teoriji.

Zbog naklonosti prema mnoštvenosti kao određenju egzistencije, možemo ga smjestiti u postmodernu filozofiju, iako se zasigurno ne bi složio s takvom generalnom kvalifikacijom. Britanski mislitelj i veliki poznavatelj Nancyjeve filozofije, Ian James, skovao je sintagmu *nova francuska filozofija* za novi filozofski pravac u koji je, pored Nancyja, smjestio filozofe poput Jacquesa Rancièrea i Catherine Malabou, koji dijele zajednički stav da svijet treba promišljati iz kuta tjelesnosti, materijalnosti i mnoštvenosti.

Nancy nam je pokazao da zajednica nije puka politička ili organizirana cjelina, nego naprosto stalna smjena konačnog smisla. Kao takva ona ne smije biti dovršena, označena i zatvorena. Spas svijeta nije u Bogu, niti u vrhovnim suštinama, nego u nama i stalnom širenju zajednice, njenoj stalnoj otvorenosti prema drugom.

Bernard Harbaš